

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

COMPETENȚA INTERNAȚIONALĂ ÎN MATERIE SUCCESORALĂ A NOTARILOR ROMÂNI SUB IMPERIUL REGULAMENTULUI (UE) NR. 650/2012

De Ioan-Luca VLAD

Abstract

„International authority of the Romanian notaries public in the matter of succession under the (EU) Regulation no. 650/2012”

In this article, the author deals with the issue of the international authority of the Romanian notaries public in the matter of succession under the (EU) Regulation no. 650/2012.

The structure and the content of the study reveal the comments upon the dynamic forms for the purpose of applying this Regulation, upon the most important provisions of the Regulation, upon the concept of “court of law”, upon the phrase “other bodies of succession debate”, upon the rules of international authority and procedure set up by the Regulation, upon the practical conclusions regarding the international authority of the Romanian notaries.

Finally, the author makes brief considerations regarding the useful data, which may cause the parties to accept the notary public’s authority, as well as in relation to the Romanian notary public’s familiarity.

Keywords: International authority, successions, (EU) Regulation no. 650/2012, court of law, Romanian notaries public, dynamic forms, court of law, bodies of succession debate, rules of international procedure, practical conclusions.

Notă: S-au lansat formularele dinamice pentru aplicarea acestui Regulament. Concret, din acest moment, instanțele judecătorești și notarii vor avea posibilitatea să completeze formularele prevăzute de Regulament, în limba română, prin intermediul site-ului e-justice.eu, sau să descarce formulare standard, pentru a fi completate pe propriul computer. Link-ul util poate fi accesat [AICI](#).

Luni, 17 august 2015, și-a început aplicarea Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența,

legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (în continuare, Regulamentul), așa cum a fost el completat prin Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 1329/2014 al Comisiei din 9 decembrie 2014 de stabilire a formularelor menționate în Regulamentul (UE) nr. 650/2012 [...] (în continuare Regulamentul de aplicare).

Lung de 28 de pagini, cu 83 de paragrafe de Preambul și 84 de articole, Regulamentul este o operă vastă de codificare a normelor de drept internațional privat, procesual și administrativ, la nivelul Uniunii Europene, privind succesiunile. Este de remarcat de la început că noțiunea de „stat membru”, în sensul Regulamentului, exclude Regatul Unit, Irlanda și Danemarca.

Printre cele mai importante prevederi ale Regulamentului se numără cele din Capitolul II (art. 4-19), privitor la competența internațională în materie succesorală. Regulamentul dă o definiție extinsă și proprie noțiunii de „**instanță judecătorească**”. Potrivit art. 3 alin. (2) din Regulament, „În sensul prezentului regulament, termenul de „instanță judecătorească” include *orice* autoritate judiciară și *toate celelalte* autorități și profesioniști din domeniul juridic competenți în materie de succesiuni, care exercită atribuții judiciare sau acționează în baza delegării de competențe de către o autoritate judiciară sau acționează sub controlul unei autorități judiciare, cu condiția ca aceste autorități și profesioniști din domeniul juridic să ofere garanții în ceea ce privește imparțialitatea și dreptul tuturor părților de a fi audiate, și cu condiția ca hotărârile pronunțate de aceștia în temeiul legii statului membru în care își exercită activitatea: (a) să poată face obiectul unei căi de atac sau al unui control de către o autoritate judiciară; și (b) să aibă o forță și un efect similare cu cele ale unei hotărâri a unei autorități judiciare privind aceleași aspecte. Statele membre notifică Comisiei care sunt celelalte autorități și profesioniști din domeniul juridic menționați la primul paragraf în conformitate cu articolul 79.”

Potrivit art. 79 din Regulament, Comisia stabilește lista celorlalte autorități și profesioniști din domeniul juridic, menționați la art. 3 alin. (2) și o publică, alături de orice modificări ulterioare, în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* (JOUE). Ea o pune la dispoziția publicului și prin orice alte mijloace adecvate, în special prin Rețeaua Judiciară Europeană în materie civilă și comercială^[4].

Paragrafele 20-22 din Preambulul Regulamentului ne arată că, în aceste condiții, termenul de „instanță judecătorească” poate include nu doar instanțele propriu-zise, ci și 1) notari; 2) registre de publicitate imobiliară; 3) alți profesioniști din domeniul juridic. Dacă notarii dintr-un stat membru intră sau nu sub incidența normelor în materie de competență depinde de încadrarea lor în definiția noțiunii de „instanță judecătorească”. În funcție de aceasta se determină și forma sub care actele pe care ei le întocmesc circulă în statele membre. Astfel, dacă ei sunt considerați „instanțe judecătorești”, hotărârile lor circulă potrivit dispozițiilor Regulamentului privind recunoașterea, forța executorie și executarea hotărârilor judecătorești, în timp ce notarii care nu se încadrează în definiție încheie acte

autentice care circulă în conformitate cu dispozițiile Regulamentului privind actele autentice.

Pentru practician și particularul interesat, problema filosofării sferei de cuprindere a definiției „instanțelor judecătorești” nu se pune, deoarece, odată publicată lista în JOUE, ea este decizorie, în sensul că orice autoritate din listă este o „instanță judecătorească” și orice autoritate care nu este o instanță propriu-zisă, și care nu apare în listă, nu este o „instanță judecătorească” în sensul Regulamentului.

Reiese din cele de mai sus că numai „instanțele judecătorești”, adică instanțele propriu-zise și celelalte autorități înscrise în lista publicată de Comisie în JOUE sunt supuse normelor de competență internațională prevăzute de Regulament pentru instanțele judecătorești.

Regulamentul se preocupă în principiu numai cu normele de competență aplicabile „instanțelor judecătorești”, așa cum sunt definite în secțiunea anterioară. Cu toate acestea, legiuitorul european a recunoscut și acceptat faptul că și alte autorități extrajudiciare sunt competente, în majoritatea statelor membre, în materie de succesiuni, potrivit legislației naționale (art. 2). Cel mai bun exemplu sunt notarii, „care, în majoritatea statelor membre, cum este de obicei cazul, nu exercită atribuții judiciare. Prezentul regulament ar trebui să permită tuturor notarilor care sunt competenți în materie de succesiuni în statele membre să exercite astfel de competențe” (para. 20 și 21 din Preambul).

Putem defini „alte organe de dezbatere a succesiunii” ca fiind *toate acele organe extrajudiciare care, în temeiul legislației naționale a unui stat membru, au competențe în materie de succesiuni, și nu sunt cuprinse în lista prevăzută de art. 79 alin. (1) din Regulament*. Caracterile juridice specifice ale acestor organe sunt că 1) nu sunt organe judiciare; 2) au competențe în materie de succesiuni; 3) nu exercită aceste competențe asemenea instanțelor judecătorești sau prin delegare de către o instanță judiciară; 4) emit acte autentice care nu sunt hotărâri judecătorești.

Apreciem că notarii din România se încadrează în această definiție, soluție preluată și în ghidul de specialitate elaborat în acest sens²¹.

Regulamentul nu se ocupă în mod direct cu normele de competență internațională aplicabile altor organe de dezbatere a succesiunii. Concret, competența internațională și cea națională ale acestor organe rămân în domeniul de reglementare al legii proprii. Ceea ce Regulamentul garantează este că acestea vor putea să-și exercite în continuare competențele în materia succesiunilor. Deși Regulamentul nu conține norme de competență extensive în privința altor organe de dezbatere a succesiunii, el reglementează circulația „actelor autentice”, definite în așa fel încât cuprind actele emise de asemenea organe.

Regulamentul nu cuprinde, în textul său normativ, nicio normă de competență internațională privitoare la alte organe de dezbatere a succesiunii. Cu toate acestea, în Preambulul său, sunt cuprinse „explicații” (pseudo-dispoziții), care, în lipsa unui text corespunzător în text, trebuie luate ca norme, privitoare la conflictul de

competență internațională. Concret, legiuitorul european a recunoscut că în unele state membre chestiunile referitoare la succesiuni ar putea fi de competența unor autorități nejudiciare, precum notarii, cărora nu li se aplică normele privind competența în temeiul Regulamentului. De aceea, pot apare situații în care în diferite state membre sunt inițiate, în paralele, o tranzacție extrajudiciară și proceduri în instanță referitoare la aceeași succesiune, sau două tranzacții judiciare privind aceeași succesiune.

Normele de competență și procedură (aș spune materială) internațională pe care Regulamentul le instituie într-un asemenea caz, prin para. 36 din Preambul, sunt următoarele:

1) Atunci când există în paralel proceduri extrajudiciare și proceduri judiciare, sau numai proceduri extrajudiciare, în două sau mai multe state membre, de îndată ce iau cunoștință de ele, părțile implicate ar trebui să convină cu privire la modul în care ar trebui să acționeze.

Observăm următoarele aspecte relevante: A) norma se aplică numai în cazul procedurilor paralele în state membre diferite. Aceasta deoarece fiecare stat are propriile norme pentru a evita conflicte pozitive de competență materială între instanțe și alte autorități, precum și între alte autorități extrajudiciare; B) norma se aplică numai când între cele două sau mai multe proceduri paralele se găsește cel puțin una extrajudiciară. Aceasta deoarece conflictele internaționale de competență în materie succesorală dintre (exclusiv) instanțele judecătorești sunt guvernate de prevederile Regulamentului; C) Regulamentul lasă părților posibilitatea de a decide, în temeiul autonomiei lor de voință, cu privire la soarta fiecăreia dintre proceduri, fără a acorda în această primă etapă vreo prioritate procedurilor judiciare. Concret, dacă există acord, părțile vor putea să închidă toate procedurile, să continue numai pe una dintre ele (judiciară sau extrajudiciară), să suspende unele proceduri și să continue pe altele și alte variante. Limitările care vor apare în această materie țin de două aspecte: legea procedurală, care poate să nu permită închiderea facilă a unei proceduri, sau să limiteze posibilitatea de a relua o procedură judiciară la care s-a renunțat; și legea aplicabilă succesiunii, care poate să prevadă reguli care fac imposibilă alegerea uneia dintre variantele în prezență; D) Apreciez că părțile nu au obligația să se consulte cu privire la modul de acțiune. Termenul „ar trebui” (în engleză, *should*) nu este un verb de obligație, ci unul de recomandare. Ca atare, dacă părțile nu se consultă (deși acest lucru este perfect recomandabil), indiferent de motiv, se poate considera că nu există acord cu privire la modalitatea de acțiune.

2) Dacă părțile nu ajung la un acord, succesiunea este de competența, și trebuie soluționată de instanțele judecătorești competente în temeiul Regulamentului.

Observăm următoarele aspecte relevante: A) Regulamentul nu prevede în ce condiții nu se ajunge la un acord. Orice lipsă de acord atrage după sine o competență **exclusivă** a instanței competente internațional potrivit Regulamentului; B)

Regulamentul pune pe primul loc competența, atât **materială**, cât și **internațională**, a **instanței**, așa cum este ea determinată de Regulament. Nicio competență recunoscută (în temeiul normelor naționale) a unor organe extrajudiciare nu implică existența vreunei competențe internaționale, dacă aceasta din urmă nu este acordată de Regulament; C) Apreciez că această normă are caracter obligatoriu, deși este înscrisă în Preambul, și din motive practice de procedură. Concret, organele extrajudiciare care nu sunt delegate de instanțe nu pot să suplinească în niciun moment din procedură lipsa acordului unei părți interesate. Or, în această situație, se va ajunge oricum la blocarea procedurii extrajudiciare. Ca atare, numai instanța competentă internațional, care poate, în temeiul Regulamentului, să treacă peste voința părții de a nu se prezenta sau de a-i nega competența, poate să rămână legal sesizată cu dezbaterea succesorală.

Din cele de mai sus reies următoarele **concluzii practice** privitoare la competența internațională a notarilor români:

- notarii români nu sunt supuși normelor de competență internațională înscrise în art. 4-19 din Regulament. Ei își vor verifica existența propriei competențe internaționale, materiale și teritoriale conform cu dispozițiile Legii nr. 36/1995, republicată și ale Codului Civil.

- din cauza lipsei unei norme privind competența internațională exclusivă între notarii mai multor state membre, ca și până acum, notarii români se pot afla în situația de a instrumenta cauze succesoriale care sunt instrumentate paralel de notarii sau alte autorități similare (nu „instanțe judecătorești”) din alte state. Într-o asemenea situație, dacă află de existența acestor proceduri paralele, notarii ar trebui să verifice 1) dacă toate părțile care au dreptul să participe la dezbaterea succesorală, potrivit *lex successionis*, determinată în temeiul Regulamentului, sunt citate și participă la dezbaterea succesorală notarială; și 2) dacă toate aceste părți sunt de acord cu competența notarului român sesizat. Dacă una dintre cele două condiții nu este îndeplinită, notarul va fi nevoit să suspende sau să închidă procedura succesorală. În lipsa unei norme în acest sens, notarul nu poate *declina* competența sa către un alt notar străin. Notarul nu trebuie să verifice dacă notarul străin are competență și pentru bunurile din România. Atât timp cât părțile interesate nu sunt în acord asupra propriei competențe, el nu poate acționa mai departe.

- din cauza lipsei unei norme *prima facie* privind competența internațională și materială exclusivă între notari și instanțele judecătorești, așa cum sunt definite de Regulament, notarii români se pot afla în situația de a instrumenta cauze succesoriale care sunt instrumentate paralel de instanțe judecătorești din alte state membre, în temeiul normelor de competență internațională stabilite de Regulament pentru acestea. Într-o asemenea situație, când află de existența acestor proceduri **judiciare** paralele, notarii ar trebui să facă verificările arătate mai sus, precum și să verifice dacă instanța sesizată s-a declarat competentă. Dacă aceasta s-a declarat incompetentă, și cauza nu a fost declinată unei alte instanțe, în temeiul

Regulamentului, notarul nu se mai află într-o situație de conflict pozitiv de competență. În măsura în care notarul va constata acordul tuturor celor implicați privitor la propria competență, el ar trebui să le pună acestora în vedere că 1) orice aspecte litigioase de fond nu pot fi dezbătute decât în fața instanței competente în temeiul Regulamentului; că 2) anumite drepturi procedurale s-ar putea pierde (în temeiul legii procedurale a statului membru unde se află instanța sesizată) prin neexercitare în anumite termene; și 3) să le informeze despre limitările legale ale propriei competențe. Dacă, în aceste condiții, părțile înțeleg să dezbată succesiunea la notar, eventual suspendând sau renunțând la acțiunea în instanță, atunci notarul poate conduce dezbaterile până la finalizarea ei cu emiterea certificatului de (calitate de) moștenitor.

În activitatea notarială, notarul va trebui să fie informat despre aspecte de drept procedural și fiscal, care parțial exced domeniului de reglementare al Regulamentului, dar care pot fi utile pentru a determina părțile să apeleze la propriile servicii, în locul celor ale instanței. Exemple de asemenea date utile, care pot determina părțile să accepte competența notarului sunt:

- durata medie a procedurilor judiciare civile în alt stat;
- existența unui termen după care se aplică un impozit pe succesiuni (ca în România);
- costurile și necesitatea unor traduceri și legalizări / supralegalizări / apostilări suplimentare, în statul unde se află instanța, prin raportare la România;
- taxele de timbru din străinătate, versus taxele și onorariile notariale.

Nu trebuie uitată și familiaritatea notarului român, în special atunci când toți cei implicați sunt de naționalitate română.

Mai presus de toate, o bună cunoaștere a Regulamentului, în special în ceea ce privește posibilitatea emiterii Certificatului European de Moștenitor, și a Anexelor privitoare la circulația actelor autentice, pot oferi părților implicate cheia pentru ca drepturile atestate prin certificatul național de moștenitor, eliberat de notar, să le fie recunoscute în toate statele membre relevante.

Notă: Autorul are în lucru un volum privitor la dreptul succesiunilor internaționale în lumina Regulamentului 650/2012.

[1] La data redactării prezentului material, Comisia nu publicase încă aceste informații.

[2] Ioana Olaru, *Dreptul european al succesiunilor internaționale*, ed. Notarom, București, 2014, passim.